

וכפתור וכפתור וכפתור ורי שלשה כפתורים שמכל אחד מהם יצאו שני קנים של המנורה שנאמר שלש פעמים בפסוק, "וכפתור תחת שני הקנים" **הא חד פרי**, אחד עשר כפתורים!

אלא פרחים תשעה מנלן?

הרי מצינו רק **תרי דידה** של גוף המנורה. כמו שנאמר "ובמנורה ארבעה גביעים משוקדים כפתוריה ופרחיה". ודרשינן כפתוריה שנים ופרחיה שנים, הרי לנו שני פרחים בגוף המנורה. **וששה דקנים**, שבכל קנה היה כפתור ופרח, כמו שנאמר "בקנה האחד כפתור ופרח". הרי לנו ששה פרחים בששת קני המנורה. ואם כן **תמניא** שמונה הוו, ולא תשעה?

אמר רב שלמון: נאמר בפרשת בעלזותך "וזה מעשה המנורה" מקשה זהב **עד ירכה עד פרחיה מקשה היא** ריבה לך הכתוב פרח נוסף [וזהו הפרח הראשון שהיה סמוך לבסיס המנורה, בג' הטפחים הראשונים של המנורה] הרי לנו תשעה פרחים במנורה.

אמר רב: גובהה של מנורה תשעה טפחים!

איתיביה רב שימי בר חייא לרב:

זה. שאם חסר אחד מהם מעכב הוא את כולם⁽¹⁸⁾.

מקשה הגמרא: **בשלמא גביעים עשרים ושנים** אשכחן, דכתיב בפסוק "ובמנורה ארבעה גביעים משוקדים". ומבואר שבגוף המנורה היו ארבעה גביעים.

וכתיב בעוד פסוק "שלשה גביעים משוקדים בקנה האחד כפתור ופרח, כן לששת הקנים היוצאים מן המנורה".

נמצא דבכל ששת הקנים היו שמונה עשר גביעים ואם כן מצאנו, **ארבעה גביעים דידה** של גוף המנורה, **ותמני פרי** שמונה עשר גביעים **דקנים**, **הא יש לנו מקור לעשרים ותרתין גביעים**.

כט-א

כפתורין, נמי מצאנו אחד עשר כפתוריה: תרי דידה של גוף המנורה, כמו שנאמר "כפתוריה ופרחיה ממנה יהיו". וכפתוריה היינו שני כפתורים.

וששה כפתורים היו בקנים. כמו שנאמר "שלשה גביעים משוקדים בקנה האחד כפתור ופרח" ובכל קנה היה כפתור אחד. ואם כן בכל הקנים היו ששה כפתורים.

שאר מינים. אלא מה שמעכבים הכוונה שאם אי אפשר לעשות את כולם אין ענין בעשיית אחד מהם, שרק על ידי כולם כאחד יש מצוה. [ויתכן לומר עוד שלפי שיטת הרמב"ם המובאת בהערה 6 אסור לעשות חלק מן הגביעים וכדו' כמו שאסור לעשות גביעים במנורת שאר המינים]. ובאמת יתכן לפרש כך בדעת הש"ך ס"ס קמ"א ולא כמו שפירש הגרע"א המובא בהערה 14.

זאת ממה שכתוב "וזה מעשה המנורה", "וזה בגימטריא י"ח.

18. כתב הח"ח בלקוטי הלכות שאם אין גביעים כפתורים ופרחים המנורה עצמה פסולה. ודייק כך מדברי הגרע"א המובא בהערה 14. אולם הביא שם שבספר הר המוריה נסתפק בזה, שיתכן לפרש שאין הגביעים והכפתורים מעכבים במנורה, וודאי המנורה עצמה כשירה גם בלא גביעים שאין מנורת זהב גרועה ממנורת

אמר רב אמי: שמרוב זהב שהכניסו במנורה, כילתו שנגמר כל זהב פגור, הזהב המשובח [ונקרא זהב סגור משום שבשעה שמוכרין אותו נסגרות כל החנויות המוכרות זהב אחר] של שלמה.

דאמר רב יהודה אמר רב: עשר מנורות עשה שלמה. [כמו שנאמר בספר מלכים] ולכל אחת ואחת מהמנורות הביא לה אלף ככר זהב, והכניסוהו [לאלף ככר] אלף פעמים לכור כדי לזקקו. ולאחר הזקוק העמידוהו על ככר זהב.

והוינן בה: איני, והכתיב בספר מלכים, "אין כסף נחשב בימי שלמה למאומה" ומוכח ששלמה עשיר הוה, ואיך יתכן לומר שהזהב שנכנס במנורה כילה את כל הזהב של שלמה?

ומשנינן: מה שאמרנו שכלה הזהב של שלמה לזהב פגור קאמרינן? ומכל מקום שלמה נשאר עשיר, ולכן הכסף לא נחשב

שנינו במשנה במסכת תמיד: אבן היתה לפני המנורה⁽¹⁹⁾, ובה שלש מעלות מדרגות⁽²⁰⁾, שעליה הכהן עומד ומטיב את הנרות! ואם כל גובהה של המנורה היה רק תשעה טפחים, [דהיינו אמה וחצי] מדוע היה הכהן צריך לעמוד על גבי אבן? והרי גם אם היה עומד על הרצפה יכול היה להיטיב את הנרות?

אמר ליה רב: שימי את? אתה הוא שימי, חכם גדול כמוך מקשה לי דבר זה?! כי קאמינא דגובה המנורה היה תשעה טפחים משפת הקנים — ממעל למקום יציאת הקנים מגוף המנורה ולמעלה עד סוף המנורה. ומן הארץ ועד לקנים היו עוד תשעה טפחים, וביחד היתה המנורה שמונה עשר טפחים.

כתיב בדברי הימים פרק ד גבי המנורה שעשה שלמה — "והפרח והנרות והמלקחים זהב הוא מיכלות זהב". מבארת הגמרא: מאי "מיכלות זהב"?

להקשות שבשמות [ל ח'] נאמר ובהעלות אהרן את הנרות ושם [מ' כה] ויעל הנרות לפני ה' ושם [מ' ד'] והעלית את נרותיה. ובכמדבר [ח' ג'] אל מול פני המנורה העלה נרותיה. וצריך לחלק שרק המקראות שנאמרו בצווי העשיה מלמדים שיעשה מעלות, ולא שאר המקראות].

והנה מקושת הגמרא כאן משמע שהטעם שהיו מעלות הוא כדי שיוכל הכהן להדליק המנורה בנקל, וכן פירש באמת הרמב"ם בפיה"מ בתמיד שזהו הטעם שעשו מעלות. אבל לפמ"ש"כ בספרי שיש על זה דרשא צ"ב מה הקשה רב אשי. וצריך לומר שהיה פשוט לגמרא שאם לא היה צורך במעלות לא היתה התורה מצוה על זה. או שיתכן שהלימוד הוא אסמכתא.

19. אין להקשות ממה שאמרה תורה ולא תעלה במעלות על מזבחי, שאיסור זה נאמר דוקא במזבח כמו שמבואר במכילתא ס"פ יתרו.

20. בספרי דרש דין זה ממה שנאמר "בהעלתך" כלומר עשה לה מעלות. והראב"ד בפירושו על מסכת תמיד הקשה מנין שיעשו דוקא שלש מעלות ולא שתיים או ארבע. והברטנורא שם מפרש שהמקור לשלש מעלות כנגד שלש העלאות הכתובים במנורה, בהעלותך את הנרות [במדבר ח' ב'] והעלה את נרותיה [שמות כה לז], להעלות נר תמיד [שמות כז כ']. [בחדושים מלוקטים מספר זרע יצחק הנדפס בסוף המשניות במס' תמיד הקשה שהרי כתוב בפרשת אמור עוד פעם להעלות נר תמיד ולכאו' עוד יש

למאומה בימיו.

מנורה, ועשה כדוגמתה.

ופרכינן: ומי חסר הזהב כולי האי, כמות גדולה כזו שהכניסו אלף ככר לכור אלף פעמים עד שעמד על ככר. ומשמע שבכל פעם שהכניסוהו לכור חסר הזהב ככר.

ופרכינן: אלא מעתה, לדבריך, מה שנאמר "שש המערכת על השלחן הטהור" האם גם שם נפרש שירדו מעשיו ממקום טהור? [ואם כן קשה למה דרש כך רק במנורה] (22).

והתניא: רבי יוסי ברכי יהודה אומר: מעשה והיתה מנורת בית המקדש יתירה במשקל על המנורה של משה בגודל של דינר זהב [ממקום ששמו] קורדיניקי, והכניסוה שמונים פעמים לכור, והעמידו את משקלה על ככר כמו משקל המנורה שעשה משה (21). ומוכח מזה שאין הזהב פוחת כל כך בתוך הכור?!

אלא ודאי באור הפסוק כך הוא, שהשלחן צריך להיות טהור, ומכלל שהוא טמא דהיינו שהוא מקבל טומאה! ואם כן הכא נמי נדרוש במנורה – "טהורה", מכלל שהיא טמאה דהיינו שהיא ראויה לקבל טומאה, ומניין לך לדרוש שירדו מעשיה ממקום טהרה?!

ומשנינן: כיון דקאי שנשרף כבר אותו הזהב בכור בימי שלמה, קאי לכן לא נחסר עכשיו רק דינר.

ומשנינן: בשלמא התם בשלחן ישנו חידוש שהוא מקבל טומאה והוצרכה התורה להשמיענו דין זה משום קושיתו של ריש לקיש. דאמר ריש לקיש: מאי דכתיב "על השלחן הטהור" ודורשים מכך מכלל שהוא טמא וקשה והרי השלחן היה כלי עץ העשוי לנחת, שהרי השולחן היה מונח על מקומו בצורה קבועה ולא היה מיטלטל.

אמר רב שמואל בר נחמני אמר רב יונתן: מאי דכתיב בפרשת אמור "על המנורה הטהורה יערך את הנרות"? ממה שכתבה התורה "הטהורה", משמע שירדו מעשיה ממקום טהרה! שהראוהו למשה מן השמים

וקיימא לן דכל כלי עץ העשוי לנחת, שאינו

21. המנ"ח [מצוה צ"ח] הוכיח מכאן שהשיעור ככר הוא לא רק למעט פחות מככר, אלא גם יותר מככר אסור, ולכן דקדקו שיהא ככר מצומצם. ושוב דחה המנ"ח שלעולם מותר גם ביותר מככר אלא שמ"מ רצו לעשות המנורה דומה לשל משה. [וראה הערה 5].

הרש"ש הקשה להיפך, שלפי פשוטו משמע שהמעשה אירע בבית שני. והמנורה היתה מבית ראשון שהחזיר להם כורש. ולפי זה קשה איך השתמשו במנורה בבית ראשון לדעת ראב"ש הסובר [להלן צ"ט ב'] שבבית ראשון הדליקו במנורות של שלמה. ולדברי המנ"ח מיושב,

שמנורה היתירה מככר זהב כשירה. [ומה שבבית ראשון לא טרחו לעשותה כשל משה, י"ל כיון שהיתה שם גם מנורתו של משה עצמה לא חששו לשאר מנורות]. וראה בשפ"א שכתב שמעשה זה זה אירע בימי שלמה כשעשו את המנורות ומיושבת קושית הרש"ש.

22. קושית הגמרא צ"ב שהרי באמת גם שלחן של אש ירד מן השמים כמבואר להלן ואם כן אפשר לפרש שירדו מעשיו ממקום טהרה. וביאר הגרי"ז שכוונת הגמרא כאן אינה לומר שראה איך הוא תואר וצורת המנורה, אלא הראו למשה

אלא הכא במנורה, מדוע הוצרכה התורה לכתוב "טהורה" להשמיענו מכלל שהיא טמאה, שהיא מקבלת טומאה, שהרי פשיטא שהיא מקבלת טומאה, שהלא כלי מתכות נינהו, וכלי מתכות פשיטא לן שהם קבולי מקבלי טומאה אפילו כשאינן מיטלטלין!?

אלא, ודאי מה שכתבה התורה "המנורה הטהורה", ללמד באה שירדו מעשיה ממקום מטהרה!

תניא רבי יוסי ברבי יהודה אומר: ארון של אש, ושלחן של אש, ומנורה של אש, ירדו מן השמים, וראה משה ועשה כמותם. שנאמר בסוף פרשת המנורה: "וראה ועשה כתבניתם אשר אתה מראה בהר". ודרשינן שהמילה "כתבניתם" נאמרה גם על הארון וגם על המנורה וגם על השלחן, שעל כולם נאמר "אשר אתה מראה בהר".

ופרכינן: אלא מעתה מה שנאמר "והקמת את המשכן כמשפטו אשר הראית בהר", האם הכי נמי נדרוש שמשכן של אש ירד למשה מן השמים?

ומשינין: הכא במשכן כתיב "כמשפטו", ומשמע שהלכותיו של המשכן נאמרו לו בהר, ואילו התם במנורה שלחן וארון, כתיב "כתבניתם" שמשמע שהראוהו כמותם וכצורתם.

אמר רבי חייה בר אבא אמר רבי יוחנן:

מיטלטל אינו מקבל טומאה! שנאמר בפרשת טומאת שרצים "וכל אשר יפול עליו מהם במותם יטמא, מכל כלי עץ או בגד או עור או שק", ודרשינן: מה שק מיטלטל מלא וריקם, אף כל מיטלטל מלא וריקם. אבל כלי עץ שאינו מיטלטל אלא מיועד לעמוד בקביעות אינו מקבל טומאה. ואם כן כיצד היה השלחן מקבל טומאה? אלא ממה שמוכח בפסוק ששולחן מקבל טומאה, מלמד שהיו מגביהין אותו בשעת הרגל כדי להראותו לעולי רגלים, ומראים להם עליו את לחם הפנים שהיה על השלחן. ואומר לחם ראו חיבתכם לפני המקום! וכיון שהיו מגביהין את השלחן לעולי הרגלים, הילכך נחשב ככלי שהוא מיטלטל מלא וריקם ומקבל טומאה.

ומבארין: מאי "חיבתכם" שראו אותה בלחם הפנים?

כדרבי יהושע בן לוי. דאמר רבי יהושע בן לוי: נס גדול נעשה בלחם הפנים, שהיה החום של הלחם בשעת סילוקו, אחר שעמד שבוע על השולחן, כמו בעת סידורו על השלחן! שנאמר בספר שמואל "כי אם לחם הפנים המוסרים מלפני ה' לשום לחם חם ביום הלקחו". ומשמע שגם בעת הלקחו מהשלחן היה הלחם חם.

וכיון שצריך להשמיענו את החדוש הזה שהשלחן היה מקבל טומאה מחמת טילטולו בשעת הרגל, הוצרכה התורה לכתוב "השלחן הטהור".

מקשה. ועיין במיוחס לרשב"א.

סדר עשייתה שצריך להקיש בקורנס כדי שתהא מקשה, ואם כן זה לא שייך בשלחן שאין בו דין

לעשותה עם גביעיה וכפתוריה ופרחיה
מקשה אחת. מהרש"א^[24].

**ראש חדש דכתיב "החדש הזה לכם ראש
חדשים".** ומהמילה "זה" משמע דהראהו.
[ונתקשה בו משה לפי שבעת המולד אין
הלבנה ניכרת כל כך, ולכן היה צריך
להראות לו באיזה אופן נקרא הדבר שנראתה
הלבנה]^[25].

שרצים דכתיב "זה לכם הטמא", ומהמילה
"זה" משמע דהראהו את סוגי השרצים
הטהורים והטמאים [ולפי שיש הרבה מיני
שרצים לא היה מכיר איזה טמא ואיזה
טהור]^[26],^[27].

המלאך גבריאל היה הגור כמין פסיקיא חגור
היה באזור, כדרך אומנים שחוגרין עצמן כדי
שלא יהיו בגדיהם נגררין עליהם, והראה לו
למשה מעשה מנורה^[23].

דכתיב "זה מעשה המנורה", משמע
שהראו למשה את מעשה המנורה.

**תנא דבי רבי ישמעאל: שלשה דברים היו
קשין לו למשה להבינם, עד שהראה לו
הקדוש ברוך הוא כאצבעו.**

ואלו הן: מנורה וראש חדש, ושרצים.

מנורה דכתיב, "זה מעשה המנורה".
ומהמילה "זה" משמע שהוצרך להראותה לו
[ונתקשה בה משה לפי שהיו צריכים

המנורה מאליה לפי שהיה משה מתקשה בה,
אמר לו הקב"ה השלך את הככר לאור והיא
נעשית מאליה לכך לא נאמר תעשה. וקשה שאם
כן למה הראו לו את המנורה. וביאר בגור אריה
שעשה קצת בעצמו וסייעהו הקב"ה לגמור. וכן
מפורש בתנחומא פ' בהעלותך.

25. וצ"ב דמה שייך להתקשות בזה הרי אם
רואים הלבנה יקדשו ואם לאו לא יקדשו. ופירש
הגרי"ז שא"ז סתם דין שצריך לראות, אלא הוא
שיעור שאפשר לקדש רק כשהלבנה בגודל כזה
שאפשר לראותה, וזה נוגע למקדש על פי
החשבון שצריך לדעת מאימתי נקרא מולד. ועיין
בחידושי הגרי"ז עה"ת.

26. צ"ב למה הוצרך להראותו שרצים יותר מכל
מין אחר, וביאר הגרי"ז על פי דברי הגר"ח
שמייסד שחלוק דין שרצים מדין שאר בע"ח
האסורים, שבשאר בע"ח הדבר תלוי במין,
והיוצא מן הטמא טמא. אבל בשרצים הדבר
תלוי בתואר וכל שהוא רוחש ושוורץ אסור, ולכן
הוצרך להראות לו מהו תואר השרץ.

27. ברא"ם על התורה פרשת תרומה כתב שרבי

23. פי' הגרי"ז שבכרייתא מצינו רק שראה
צורת המנורה, ורחב"א חידש שבגבריאל הראה לו
גם את אופן עשייתה על ידי קורנס, ולכן היה
חגור פסיקיא [חלוק האומנים] וראה בהערה
הקודמת.

24. כתב הרמב"ן בפירושו על התורה [שמות
כה ל']: חכמת המנורה בגביעיה וכפתוריה
ופרחיה מאין תמצא, ונעלמה מאד, אבל היותר
מקשה בששה קנים יוצאין מן השביעי ועליהם
נר אלוקים ומאירים כלם אל עבר פניה, כל זה
תוכל להבין מדברינו שכתבנו במקום אחר. וזה
מאמרם [מנחות כ"ט] שנתקשה משה במנורה.
עכ"ל. משמע שהתקשה משה בסודות המנורה.
ולאמור לעיל נמצא שהראו למשה שלשה
דברים, תואר המנורה, סדר עשייתה, וסודותיה.
אולם בפ"י הריב"א עה"ת פ' תרומה וכן
בחזקוני פירשו שמשה נתקשה בגובה המנורה
שכן לא נאמר לו באיזה גובה תהיה. ובכלי יקר
כתב שנתקשה בצורת עשייתה [וכעין שנתבאר
לעיל בשם הגרי"ז על המימרא שבגבריאל חגור
כמין פסיקיא וכו'].

כתב רש"י עה"ת [שמות כה לא] "תיעשה

יוד, שאם חסרה אפילו הרגל הימנית של היוד מעכבת⁽²⁸⁾.

ופרכינן: **והא נמי פשיטא**, שהרי לא נעשית האות כהלכתה, ואות זו מעכבת ואם כן הרי זה כמו שלא נכתבה האות כלל!?

ומשנינן: לא נצרכה **אלא לכאידך** לדין האחר של **רב יהודה אמר רב**. **דאמר רב יהודה אמר רב: כל אות שאין גויל מקום חלק בלא כתב מוקף לה מארבע רוחותיה**, וכגון שהאות הסמוכה לה נוגעת בה, הרי היא **פסולה**. [וצריכים שמסביב לאות מכל רוחותיה יהיה גויל חלק ריק]. וזהו מה ששנינו במשנה שכתב אחד מעכבן, שההלכות שנאמרו במזוזה [דהיינו מוקף גויל] אם אין הן מתקיימות אפילו בהלכותיה של אות אחת הרי הן מעכבות במזוזה⁽²⁹⁾,⁽³⁰⁾.

ויש אומרים: אף הלכות שחיטה הראהו. שנאמר בפרשת תצוה, "וזה אשר תעשה על המזבח". ותחילת העשיה על המזבח היא השחיטה. ומשמע שהראוהו את אופן השחיטה [ונתקשה משה היכן הוא במדוייק מקום בית השחיטה, והיכן הוא מקום שפסול לשחיטה].

שנינו במשנה: **שתי פרשיות שבמזוזה מעכבות זו את זו, ואפילו כתב אחד מעכבן**. ותמהינן: **פשיטא** שאות אחת מעכבת, שנאמר בפרשת מזוזה "וכתבתם על מזוזות ביתך". ודרשינן במסכת שבת וכתבתם נוטריקון כתיבה תמה שתהיה הכתיבה שלימה, ואם אות אחת כתובה שלא כהלכתה בשלימותה אין זו כתיבה תמה.

ומשנינן: **אמר רב יהודה אמר רב: לא נצרכה משנתנו להשמיע אלא לקוצה של**

נקראת אות, שאין ניכר היכן כלתה האות. וכן כתב הרשב"א בשו"ת ח"א סימן תרי"א שהחסרון משום שאי"ז אות ומדייק כך מלשון הגמרא.

30. כתב רש"י "מעכבו למזוזה ותפילין". משמע שספר תורה אינו נפסל כשאינו מוקף גויל. וראה בספר ברכת הזבח שכתב שגם מדברי הרי"ף והרא"ש שהזכירו דין מוקף גויל רק בהלכות מזוזה ותפילין ולא בהלכות ספר תורה משמע כך. ועיין במדרכי אות תקנב שהביא שהרא"ש הסתפק אם ספר תורה נפסל כשאינו מוקף גויל. והרשב"א בשו"ת ח"א סימן תרי"א הביא צד שספר תורה כשר, ודחה צד זה שהרי ספר תורה חמור יותר מתפילין ומזוזה, ועוד שהרי החסרון הוא משום שאי"ז אות [ראה בהערה הקודמת] ואם כן גם בספר תורה מסתבר שפסול.

ישמעאל חולק על רבי יוסי ברבי יהודה שאמר לעיל שהראו למשה גם ארון ושלחן, ואילו רבי ישמעאל הזכיר רק מנורה. ובגור אריה [למהר"ל] כתב דאין מחלוקת, אלא שמשם נתקשה במנורה, וכיון שהראו לו המנורה הראו לו את כל כלי המשכן שיראה דבר שלם.

28. רש"י פי' רגל הימנית של יוד. ור"ת בתוס' מפרש שהכוונה לראש הכפוף של היוד. א והרא"ש מפרש שהכוונה לתג שלמעלה ב וראה בביאור"ל בצורת האותיות שבסימן ל"ו אות י'.

29. התוס' בגיטין כ' ב' כתבו שהמקור לזה הוא מהדרשא וכתבתם שצריך כתיבה תמה. ולפי זה כתבו דבגט אין קפידא אם תגע אות בחברתה כיון שבגט אין דין כתיבה תמה. אך בשלטי הגבורים בתחילת גיטין הביא מספר התרומה שפוסל גם בגט אם אינו מוקף גויל משום שפסול אות שאינה מוקפת גויל הוא מטעם שלא

אמר רב אשיאן בר נדבך משמיה דרב יהודה: ניקב תוכו של האות ה"י [שבפרשיות התפילין] דהיינו, הרגל הקצרה השמאלית של ה"י. ויש מפרשים ניקב הפנים של האות, דהיינו הגויל החלק שבתוך האות.⁽³¹⁾ כשר הרי האות כשרה.

ניקבה יריכו הרגל הימנית הארוכה של ה"י, פסול הרי האות פסולה.

אמר רבי זירא: לדידי מפרשה לי שמעתי לפרש, מיניה מפיו דרב הונא.

ורבי יעקב אמר: לדידי מפרשה לי שמעתי לפרש, מיניה דרב יהודה: ניקב תוכו של ה"י

כשר: [לפירוש דהיינו הרגל השמאלית החידוש הוא שאין שיעור לאורך הרגל השמאלית ואם נשאר כל שהוא הרי האות כשרה. ולפירוש דהיינו תוך האות, הטעם שכשרה הוא משום שבתוך האות אין פסול של מוקף גויל]⁽³²⁾.

אבל ניקב יריכו, הרי אם נשתייר בו מהירך הימנית כשיעור אות קטנה [היינו כשיעור האות יו"ד. לפי המשנה ברורה] הרי הוא כשר⁽³³⁾, ואם לאו שנשתייר בירך פחות מכשיעור אות קטנה פסול!

אגרא, המוה חמיו של רבי אבא איפסיקא כט-ב ליה כרעא דה"י, שאירע שנפסקה הרגל

קטנה.

ובפירוש שני מפרש רש"י שתוכו הכוונה הגויל החלק שבתוך ה"י. ולפי זה מבואר שבתוך חלל האות אין דין מוקף גויל. אכן הראשונים [מרדכי ועוד] הביאו שבירושלמי במסכת מגילה מפורש שגם בתוך חלל האות יש דין מוקף גויל. [עיי' בטור או"ח סימן לב סט"ו]. ולפירוש שני אין מקור להכשיר רגל שמאלית של ה"י בכל שהוא, וצריך שגם היא תהא כמלא אות קטנה וכן פסק הרמ"א [סימן ל"ב סט"ו].

32. כך מוכח מדברי הטור סימן ל"ב.

33. הב"י בסימן ל"ב הקשה מדוע כשר כשנשאר כמלא אות קטנה, הרי אי"ז מוקף גויל. ותירץ שני תירוצים: א. יש לחלק בין נקב לדיבוק אותיות, שבנקב אין חסרון של מוקף גויל. ב. יש לחלק בין כתב במקום נקב, לכתב בהכשר ואחר כך ניקב. מרש"י ד"ה שאין, וכן בע"ב ד"ה וי"ו מוכח כפירוש ראשון, ואילו מדברי הרמב"ם [פ"א ה"כ מתפילין] משמע

ובדעת רש"י אפשר לבאר שסובר שהחסרון באינו מוקף גויל הוא משום שאי"ז כתיבה תמה [ראה בהערה הקודמת] ובספר תורה אין דין כתיבה תמה. והנה הרשב"א בתשובה הנ"ל כתב שגם בספר תורה ישנו לדין כתיבה תמה, והוכיח כן מברייתא בשבת דף ק"ג, אולם המעיין ברש"י שם יראה שרש"י מפרש תחילת הברייתא על תפילין ומזוזות ולא על ספר תורה, ולפי זה אין ראייה.

הרשב"א בתשובתו הנ"ל דן להכשיר משום שספר תורה שחסר בו לגמרי אות גם כן יתכן שכשר, ועל זה האריך להוכיח שספר תורה שחסר בו אות אחת פסול. אכן מרש"י ותוס' במגילה ט' א' משמע שספר תורה שחסר בו אות אחת כשר, לפי זה יתכן שלכן כתב רש"י שכאן מדובר רק בתפילין ומזוזות, שכן באם רק אות אחת מן הספר תורה אינה מוקפת גויל הרי זה כשר שאין זה גרוע מאות שחסרה לגמרי.

31. בפירוש ראשון מפרש רש"י שהכוונה לרגל שמאל של ה', ולפי זה ברגל שמאל כשר אם נשאר כל שהוא וברגל ימין צריך כמלא אות